

VERANDERING EN ONDERWIJS IN SURINAME

door H. D. VAN LEEUWEN

1 INLEIDING

Dit artikel beoogt enig inzicht te geven in de onderwijsproblemen van Suriname. Het is de bedoeling deze problemen te beschouwen in samenhang met factoren zoals de snelle bevolkingsgroei, de eenzijdige economie en de emancipatie van de onderscheiden bevolkingsgroepen. Deze benaderingswijze is gekozen omdat het onderwijs in dit land een spiegeling te zien geeft van de ontwikkelingsproblematiek welke de samenleving als geheel zo sterk beïnvloedt (cf. Curle, 1961, p. 19). De demografische factor is daarbij zo overheersend, dat hij de volle nadruk krijgt. Het betoog wordt toegelicht met voorbeelden van één schoolsoort, het Ulo, waarvan het programma anders is dan van het Ulo in Nederland.

2 DEMOGRAFISCHE VERANDERINGEN

Suriname heeft een snelle bevolkingsgroei van $3\frac{1}{2}\%$ per jaar (Nationaal Ontwikkelingsplan Suriname, afgekort: N.O.P., 1965, p. 79). In 1910 zijn er 104.000 inwoners en in 1964 ongeveer 324.000. Een voortzetting van deze groei betekent een verdubbeling van de bevolking binnen twintig jaar en dus tevens een aanzienlijke verjonging. De leeftijdsgroep tussen nul en veertien jaar maakte 41% van de totale bevolking (304.000) uit in 1950 en 46% in 1964.

De urbane groei is eveneens van betekenis. De agglomeratie Paramaribo omvat in 1950 reeds 64% van de totale bevolking (N.O.P. 1965, p. 292). In 1964 wonen er ongeveer 220.000 mensen, dat wil zeggen $68\frac{1}{2}\%$ (Derde Algemene Volkstelling, afgekort: D.A.V., 1964, tabel 8).

De agglomeratie Paramaribo omvat de districten Paramaribo en Suriname, waar zich 75% van alle Glo-leerlingen bevinden. Van het voortgezet onderwijs bevindt zich 94% van alle Ulo-leerlingen, 91% van alle Mulo-leerlingen en 100% van alle overige vormen van voortgezet onderwijs in Paramaribo (Statistiek van het Onderwijs 1963, p. 3).

Een ander relevant verschijnsel is de snellere groei van Hindostaanse bevolkingsgroep ten opzichte van de Creoolse en Javaanse bevolkingsgroepen. In 1930 zijn de procentuele verhoudingen tussen Creolen, Hindostanen en Javanen respectievelijk 44%, 26% en 22%; in 1964 respectievelijk 39%, 38% en 17% (Van Lier 1949, p. 255 en D.A.V. 1964, gewone telling).

Tenslotte moet vermeld worden dat de urbanisatie een verandering in de etnische samenstelling van de migranten heeft teweeggebracht. Naast de

bestaande overheersend Creoolse trek naar Paramaribo groeit, reeds tijdens de tweede wereldoorlog, een stadwaartse stroom van Hindostanen en in mindere mate van Javanen. Voor de agglomeratie Paramaribo stijgt het Hindostaanse percentage van de bevolking tussen 1950 en 1964 van 10 naar 37; het Javaanse percentage van 3 naar 12 (T.A.V. 1950, map 1; D.A.V. 1964, tabel 8). De geschetste ontwikkeling heeft voor het onderwijs een viertal gevolgen:

- 1 een fenomenale groei van het aantal leerlingen, waardoor een ernstig tekort aan scholen en leerkrachten is ontstaan;
- 2 een sterke toename van het aantal Hindostaanse en, zij het in mindere mate, van Javaanse leerlingen, d.w.z. van leerlingen wier huiselijk milieu sterk verschilt met de overwegend Europees-Creools gerichte school; het verschil tussen de milieutalen en de officiële Nederlandse voertaal op school speelt hierbij een belangrijke rol;
- 3 een toestroming van leerlingen uit de districtsscholen naar de stadscholen, hetgeen een overbruggen van een verschil in onderwijsniveau van één à twee jaar betekent;
- 4 een toenemende mogelijkheid, ook voor de Hindostaanse en Javaanse kinderen, om gebruik te maken van de in Paramaribo geconcentreerde vormen van voortgezet onderwijs.

3 VERANDERINGEN IN HET ONDERWIJS

Schoolsoorten — De schoolsoorten na de Gewone lagere school zijn te verdelen naar algemeen vormend en beroepsonderwijs. Er zijn drie algemeen vormende schoolsoorten. Naast het Uitgebreid lager onderwijs (Ulo), bestaan het Meer uitgebreid lager onderwijs (Mulo) en het Algemeen middelbaar onderwijs (Ams en Lyceum). De voornaamste vormen van beroepsonderwijs zijn: het Lager technisch onderwijs (Lts), de Huishoud- en industrieschool (Huishoudschool), de Opleiding voor kleuteronderwijzeres (Kweekschool A), de Opleiding voor onderwijzer (es) (Kweekschool B) en het Middelbaar handelsonderwijs (Mhs). De Landbouwbedrijfsschool, opgericht in 1957, is in 1964 opgeheven.

Het Surinaamse schoolwezen bevindt zich in een overgangsproces van een koloniale naar een nationale ideologie, hetgeen op enkele onderwijsniveaus merkbaar is. Verschillende onderwijsvormen zijn na de tweede wereldoorlog ontstaan, zoals de Kweekscholen A en B, de Ams en het Lyceum. Andere schoolsoorten zijn of worden ingrijpend gewijzigd. Het algemeen vormend onderwijs kent daardoor verschillende schooltypen van één schoolsoort naast elkaar, in oude en nieuwe stijl.

Het Ulo is een duidelijk voorbeeld. Naast het tweejarige Ulo oude stijl bestaat sedert 1961 het driejarige Ulo nieuwe stijl. Het Ulo is, anders dan de overige vormen van voortgezet onderwijs (uitgezonderd de Huishoudschool), zonder toelatingsexamen en voor de meeste leerlingen eindonderwijs. Op het tweejarige Ulo, dat alleen in Paramaribo voorkomt, wordt naast de lagere schoolvakken les

gegeven in Engels, boekhouden, handelskennis en vormleer, een eenvoudig soort wiskunde. Het einddiploma gaf tot 1966 toegang tot Kweekschool A.

Het Ulo nieuwe stijl wil een soort maatschappijsschool zijn (Lub 1965, p. 8). Dit schooltype biedt in het eerste leerjaar algemeen vormend onderwijs zoals op de tweejarige Ulo-scholen, maar uitgebreid met de vakken maatschappijleer, handenarbeid, naaldvakken, muziek en sport. De opzet is dat, naar gelang de aanleg en belangstelling van de leerlingen, na dit jaar de volgende keuzemogelijkheden komen:

- a een voortgezette algemeen vormende opleiding,
- b een huishoudelijke richting voor de meisjes,
- c een technische opleiding voor de jongens,
- d een landbouwhuishoud opleiding voor de meisjes en
- e een landbouwrichting voor de jongens.

Een integrale doorvoering van dit plan is wegens gebrek aan fondsen nog niet gerealiseerd (Lub, *ibid*).

Openbaar en bijzonder onderwijs — Het begrip bijzonder onderwijs valt tot 1960 vrijwel samen met christelijk onderwijs (er bestaat tevens enig neutraal onderwijs). De financiële gelijkstelling van het openbaar en bijzonder onderwijs dateert van 1920 (G.B. 1920, blad 3, art. 159). De grote invloed van zending en missie op het onderwijs is reeds duidelijk merkbaar na de afschaffing van de slavernij (1863) en het afkondigen van de leerplicht voor kinderen van zeven tot twaalf jaar (G.B. 1877, no. 10). Het christelijk onderwijs wordt in 1896 door 60% van alle schoolgaanden (7276 leerlingen) gevolgd (Thomson 1897, pp. 52, 53). De christelijke verzuiling is een koloniale erfenis, hetgeen blijkt uit het feit dat deze verzuiling slechts voorkomt bij schoolsoorten, welke vóór de tweede wereldoorlog bestonden, zoals het Glo, Ulo en Mulo. Het christelijk onderwijs heeft in 1959 ongeveer 56% van alle Glo-leerlingen, 54% van de Ulo-leerlingen en 61% van de Mulo-leerlingen (Statistiek van het Onderwijs 1959, p. 7 e.v.).

De naoorlogse schoolsoorten zijn z.g. algemene gezindtenscholen, soms met een apart facultatief lesuur voor godsdienstonderwijs. Een verdere christelijke verzuiling van het voortgezet onderwijs kan wellicht de naoorlogse tendens van algemene gezindtenscholen doorbreken. De Evangelische Broedergemeente wil bijvoorbeeld een eigen Kweekschool B stichten.

Een recente structurele verandering in het onderwijs is de hindoe en moslim verzuiling. Verschillende hindoe en moslim stromingen beginnen na 1960 eigen Glo-, Ulo- en Mulo-scholen op te richten.

De Surinaamse Moslim Associatie richt een lagere school op in het voorjaar 1960—1961. De Sanathan Dharm, een orthodoxe richting in het hindoeïsme, opent in hetzelfde schooljaar een Mulo-school. De vereniging Arya Dewaker, een vrijzinnige loot van het hindoeïsme, alsmede de Sanathan Dharm, openen in 1963—1964 elk een Ulo-school. Enige religieuze leiders verklaren dat zij Glo-, Ulo- en Mulo-scholen zullen oprichten, waar voldoende openbaar onderwijs ontbreekt (interviews, 1964).

Een verklaring van dit verschijnsel hangt samen met religieuze en

etnische verschillen tussen de bevolkingsgroepen, maar vooral met de sterke demografische groei in het algemeen en de snellere groei van de Hindostaanse bevolkingsgroep in het bijzonder. De religieuze verschillen vallen namelijk grotendeels samen met de etnische verschillen, zodat Suriname een overwegend niet-Christelijk land is. In 1964 blijkt dat de Creolen voor 94% Christenen zijn, de Hindostanen voor 77% hindoe en voor 17% islamiet, terwijl de Javanen voor 91% islamiet zijn (D.A.V. 1964, tabel 7). Een gevolg van deze correlatie is dat het christelijk onderwijs overwegend Creoolse leerlingen heeft, terwijl op het openbaar onderwijs voornamelijk Hindostaanse en Javaanse leerlingen zijn. Onderstaande tabel illustreert deze situatie voor het Ulo.

Tabel 1

*Leerlingen van het Ulo per schoolrichting naar Hindostaanse en Javaanse landaard * (1952—1963)*

jaar	schoolbevolking			schoolbevolking			schoolbevolking			schoolbevolking		
	perc.	Hindost.	perc. Javanen	perc.	Hindost.	perc. Javanen	perc.	Hindost.	perc. Javanen	perc.	Hindost.	perc. Javanen
1952	340	34	5	283	13	2	354	22	1	977	24	3
1955	543	46	7	440	9	4	356	21	7	1339	28	6
1958	887	47	8	495	9	2	534	22	6	1916	30	6
1959	1069	48	7	662	8	4	592	17	8	2323	28	6
1960	1269	51	9	867	8	5	666	15	11	2802	29	8
1961	1404	53	9	920	9	5	637	15	8	2961	31	8
1962	1587	57	7	1070	7	4	860	17	11	3517	32	8
1963	1897	59	7	1299	9	7	877	17	13	4073	34	8

* Bronnen: Verslagen van het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling 1952—1960; Statistiek van het Onderwijs 1961—1963.

Het is begrijpelijk dat de niet-christelijke Hindostanen en Javanen hun kinderen liever niet naar bijzonder christelijke scholen sturen. Het openbaar onderwijs heeft echter minder scholen dan het bijzonder onderwijs, terwijl de sterke demografische groei heeft geleid tot een tekort aan plaatsingsmogelijkheden. Op 1 januari 1965 bedroeg het tekort aan geschikte schoollokalen ongeveer 500 en het tekort aan bevoegde onderwijzers(essen) minstens 1000 (N.O.P. 1965, pp. 759, 761). De christelijke scholen vangen op de eerste plaats de kinderen van geloofsgenoten op, waardoor het percentage Hindostaanse leerlingen bij het bijzonder Ulo-onderwijs zelfs is afgenomen (zie tabel 1). De christelijke kinderen kunnen bovendien bij het openbaar onderwijs terecht. De Hindostaanse en Javaanse bevolkingsgroepen zien daardoor in de overwegend christelijke signatuur van het onderwijs een belemmering van hun intellectuele emancipatie, terwijl juist, sinds de tweede wereldoorlog, een sterk toenemende belangstelling voor het onderwijs,

vooral bij de Hindostanen, valt te constateren (Juglall 1963; Speckmann 1965, p. 61).

4 GROEI VAN HET ONDERWIJS

Het totaal aantal schoolgaanden is tussen 1950 en 1965 gestegen met 66.000, namelijk van 37.000 tot 103.000, hetgeen in 15 jaar een groei is van 178% (T.A.V. 1950, deel XIX, map 1, tabel 11 en N.O.P. 1965, p. 760). In Nederland is over dezelfde periode een groei te constateren van 47% (Veldkamp 1967, p. 77).

Naast de demografische groei is er sprake van een toenemende belangstelling voor het volgen van onderwijs. De reële schoolbevolking van Suriname is, uitgedrukt in procenten van de potentiële schoolbevolking (de leeftijdsgroep van 4 t.m. 20 jaar) gestegen van 52% tot 71% in de periode 1950—1964 (T.A.V. 1950, deel X, map 5, tabel 7; D.A.V. 1964, tabel 2; Statistiek van het Onderwijs 1963, p. 7). Het percentage schoolgaanden van de totale bevolking is in 1964 in Suriname (28%) groter dan in Nederland (24%), en vormt een zware belasting voor de toch al zwakke economie.

De aard van de onderwijsgroei blijkt uit de onderstaande tabel.

Tabel 2

*Groei der schoolsoorten 1954—1964 (abs. en proc.)**

schoolsoort	aantal leerlingen				groei aantal leerlingen		percentage van de totale groei
	1954 abs.	%	1964 abs.	%	abs.	%	
Kleuteronderwijs	7208	14	15439	16	8231	114	19
Boslandonderwijs	1025	2	1650	2	625	56	1
B.L.O.	239	1	115	0	—124	—52	0 (0.28)
Gewoon lager onderwijs	37704	74	65929	70	28225	75	65
L.T.S.	283	1	437	1	154	55	0 (0.36)
Huishoudonderwijs	97	0	178	0	81	84	0 (0.19)
Lager landbouwonderwijs	—	—	50	0	50	—	0 (0.12)
U.L.O.	1008	2	4073	4	3065	304	7
M.U.L.O.	2781	6	4922	5	2141	77	5
Opleiding							
kleuteronderwijzeres	52	0	558	1	506	973	1
Opleiding							
voor onderwijzer(es)	197	0	576	1	379	193	1
Algemeen							
middelbaar onderwijs	215	0	413	0	198	92	1 (0.45)
Middelbaar							
handels onderwijs	—	—	64	0	64	—	0 (0.12)
Semi-universitair onderwijs	184	0	243	0	59	65	0 (0.17)
totaal	50993	100	94647	100	43654	86	100

* Bronnen: Verslag Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling 1955; Statistiek van het Onderwijs 1963.

Het Kleuter-, Bosland- en Gewoon lager onderwijs nemen tezamen 85% van de groei voor hun rekening. Het voortgezet onderwijs dus 15%, waarvan 13% voor rekening komt van het algemeen vormend onderwijs en slechts 2% voor het beroepsonderwijs. De demografische invloeden blijken vooral duidelijk bij het Voorbereidend lager en het Gewoon lager onderwijs (leerplicht). En deze groei heeft natuurlijk invloed op de onderwijzers(essen) A en B opleidingen. Opvallend is de groei van het Ulo, de schoolsoort zonder toelatingsexamen, vergeleken met het Mulo. Dit is niet te verklaren uit een voorkeur voor het Ulo, integendeel! De Glo-abituriënten willen in meerderheid naar het Mulo, maar bijna de helft zakt voor het toelatingsexamen. In 1963 zakten 1183 kandidaten, dat is 46% (Het Mulo Toelatingsexamen 1963 in Suriname, 1963, p. 4). De gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal speelt daarbij een belangrijke rol.

5 BEROEPSBEVOLKING EN ONDERWIJS

Hoe komt het dat de Glo-abituriënten zo'n grote belangstelling tonen voor het z.g. algemeen vormend voortgezet onderwijs, terwijl het aansluitende lagere beroepsonderwijs achterblijft? In totaal telde het lagere beroepsonderwijs (Lts, Huishoudschool, Landbouwbedrijfsschool) in 1964 immers slechts 665 leerlingen, dat is 7% van al degenen die na het Glo een aansluitende vorm van voortgezet onderwijs genoten. Veel groei is er bij deze scholen niet te constateren (zie tabel 2). Deze gegevens moeten gezien worden in relatie tot de beroepsbevolking.

De verdeling van de totale beroepsbevolking van Suriname, groot ongeveer 80190 personen (tussen de 15 en 60 jaar), over de drie hoofdsectoren is als volgt (D.A.V. 1964, tabellen 26, 27): primaire sector 32%, waarvan land- en bosbouw 25% en mijnbouw 7%, secundaire sector 13%, waarvan industrie 10% en bouwnijverheid 3%; tertiaire sector 42%, waarvan overheid 22%, handel en transport 13% en diensten 7%; niet geclassificeerd is 3%, terwijl 10% van de totale beroepsbevolking werkzoekend is.

Opvallend is het hoge percentage van de tertiaire sector. Het gaat hier veelal om lagere administratieve functies. De kwestie is nu dat het Ulo oude stijl, het welk 'algemeen vormend' onderwijs heet, in feite een soort beroepsopleiding was voor zulke functies. Deze situatie doet zich ook in andere ontwikkelingslanden wel voor (Foster 1965, p. 64). Gezien de overheersende positie van de *tertiaire* sector is de keuze van Ulo en Mulo boven technisch onderwijs reëel te noemen. De *secundaire* sector omvat slechts 13% van de beroepsbevolking, terwijl een sterke industriële groei op korte termijn niet te verwachten is. Misschien is er voor vakarbeiders op langere termijn wel werk. De regering heeft verklaard dat haar grootste zorg is het tekort aan geschoolde arbeiders in verband met de vele projecten welke binnenkort moeten worden uitgevoerd (Sur. Nieuws, nr. 30, 10/8/68). De uitbreiding van het technisch on-

derwijs (naast een tweede Lts is een Uts gepland) is op grond daarvan begrijpelijk. De kern van het probleem is dat het onderwijs de veranderingen in de samenleving volgt en deze veranderingen niet zonder meer kan leiden. Er is tot op heden weinig technisch onderwijs, omdat voor meer abiturienten van zulke scholen eenvoudig geen emplooi zou zijn. Wat de *primaire* sector betreft, daarin is de agrarische beroepsbevolking afnemend (Kool 1964, p. 46; Jonkers 1965, p. 24). Dit hangt zeker samen met het feit dat het gemiddeld inkomen in de overige bedrijfstakken 3 à 4 keer zo hoog ligt (Panday 1963, p. 42; Kool 1964, pp. 22, 48). Het opheffen van de Middelbare landbouwschool in 1956, de Landbouwbedrijfsschool in 1964 en de Mulo-L, een landbouwafdeling aan een Mulo-school, eveneens in 1964, is daarom begrijpelijk. Het oprichten van Ulo-scholen met landbouwafdelingen is dan ook niet zonder meer aan te bevelen.

Wanneer inderdaad vast werk voor geschoold technisch personeel beschikbaar komt en de regering dit door een intensieve voorlichting duidelijk kan maken, dan is een snellere groei van het technisch onderwijs te verwachten. M.a.w. de groei van het algemeen vormend onderwijs is niet uitsluitend uit een soort irrationele voorkeur voor administratieve beroepen te verklaren. Overigens moet opgemerkt worden dat — geen wonder! — de tertiaire sector met werkrachten oververzadigd is. Dit blijkt o.m. uit de procentuele verdeling van de werkzoekenden naar hun genoten (wel en niet voltooid) schoolopleiding: 68% van het Glo, 14% van het Ulo, 7% van het Mulo, 2% van een lagere vakopleiding, terwijl 9% een onbekende of geen opleiding heeft genoten (D.A.V. 1964, berekend naar de tabellen 33 A, B.). Deze gegevens zijn voor het Ulo aan te vullen met enige resultaten van een onderzoek dat door de schrijver is verricht onder alle (801) Ulo-abiturienten van het examenjaar 1963 (Van Leeuwen 1966, p. 34).

Er zijn 289 oud-leerlingen (36%) verder gaan studeren. Van de overige 512 Ulo-abiturienten vonden slechts 77 (15%) een betrekking, terwijl 401 (78%) na vijf maanden nog werkzoekend waren. Onvindbaar, maar waarschijnlijk zonder werk in de districten, bleven 34 oud-leerlingen (7%). De 77 arbituriënten, die wel een betrekking vervulden, bleken deels andere, veelal lagere functies te vervullen dan op grond van de opleiding werd verwacht: verko(o)per(st)er 22, kantoor-assistent(e) 15, loopjongen 13, een technisch beroep (bijv. hulpmonteur) 7, dienst-meisje 5, magazijnbediende 3, fabrieksarbeider 2 en overige beroepen 10.

Wanneer men bedenkt dat de overheid, de grootste werkgever in Suriname, in 1968 haar tweede computer in gebruik heeft genomen ten behoeve van zijn administratieve apparaat (Sur. Nieuws, nr. 10, 16/3/68) en bij het bedrijfsleven (Suralco, Stichting Machinale Landbouw) eenzelfde ontwikkeling plaats vindt, zodat een aantal krachten voor routine werkzaamheden overbodig worden, dan is duidelijk dat voorlopig het aantal werkzoekenden in de tertiaire sector nog aanzienlijk zal toenemen.

In 1963 bedroeg het percentage Hindostaanse en Javaanse leerlingen bij het Glo respectievelijk 42 en 12 (zie tabel 3).

Tabel 3

*Algemeen vormend onderwijs naar procentuele deelname van Hindostaanse en Javaanse leerlingen (1952—1963)**

jaar	Glo			Ulo			Mulo			Amo		
	schoolbevolking	perc. Hindost.	perc. Javanen	schoolbevolking	perc. Hindost.	perc. Javanen	schoolbevolking	perc. Hindost.	perc. Javanen	schoolbevolking	perc. Hindost.	perc. Javanen
1952	36129	41	12	977	24	3	2614	18	3	159	11	1
1955	41344	42	12	1339	28	6	3007	23	3	230	11	2
1958	48486	41	12	1916	30	6	3734	23	5	255	16	3
1959	51743	41	13	2323	28	6	3993	22	5	275	15	3
1960	55008	41	12	2802	29	8	4370	22	5	268	14	2
1961	59254	41	12	2961	31	8	4751	25	6	325	15	4
1962	62693	41	12	3517	32	8	4832	26	7	361	15	4
1963	65929	42	12	4073	34	8	4922	26	8	413	13	3

* Bronnen: Verslagen van het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling 1952—1960; Statistiek van het Onderwijs 1960—1963.

Deze percentage komen vrijwel overeen met hun aandeel in de overeenkomstige potentiële schoolbevolking, te weten respectievelijk 41% en 13% (D.A.V. 1964, tabel 2). M.a.w. wat het Glo betreft is hun emancipatie voltooid. Dit geldt echter geenszins voor het voortgezet onderwijs. Daar blijven zij nog flink achter, en wel meer naarmate het hogere vormen van onderwijs betreft. De groei bij het Amo is zelfs gering te noemen. Ofschoon het procentuele aandeel in de agglomeratie Paramaribo voor de betreffende bevolkingsgroepen iets lager ligt dan voor het hele land, namelijk 37% voor de Hindostanen en 12% voor de Javanen, is de geografische spreiding van de bevolkingsgroepen geen afdoende verklaring voor de geringe procentuele deelneming aan het voortgezet onderwijs.

Bij de toelatingsexamens voor het voortgezet onderwijs staan vele Glo-abituriënten voor een onoverkoombare taalbarrière. Men vergete niet dat de Surinaamse bevolking (van zes jaar en ouder) voor slechts 37% het Nederlands als best gesproken taal heeft (D.A.V., berekend naar tabel 36). Vooral de groeiende stroom van Aziatische kandidaten ondervindt de negatieve gevolgen van een toelatingsexamen. Degenen die het Nederlands het best spreken, in totaal 93.937 personen, zijn namelijk voor 73% Creolen en slechts voor 14% Hindostanen en voor 3% Javanen. Het is geen etnische discriminatie, want de Creoolse kinderen

uit de volksklasse ontmoeten eveneens een taalbarrière, aangezien voor hen het Sranan Tongo de milieutaal is.

Behalve voor het Mulo zakken eveneens veel kandidaten voor de toelatingsexamens van de Lts en het Lyceum. Voor het toelatingsexamen van de Lts in 1963 zakten 252 van de 398 kandidaten, oftewel 63% (interview 1963). Voor het toelatingsexamen van het Lyceum in 1966 zakten ongeveer 900 van de 1200 kandidaten, dus ongeveer 75% (Sur. Nieuws 3/9/66).

Deze etno- en sociolinguïstische problematiek is herhaaldelijk bestudeerd. In 1963 kwam een congres van Surinaamse taalleraren tot de conclusie, dat er een Surinaamse methode ontworpen moest worden voor het Nederlandse taalonderwijs (Taalcongres 1963, p. 46).

Men bedenke tevens dat na de wereldoorlog — onder invloed van nieuwe politieke verhoudingen — de functie van het voortgezet onderwijs verschoof van onderricht aan de 'happy few' (overwegend uit de Creoolse middenklasse) naar onderricht aan de bredere (Creoolse, Hindostaanse en Javaanse) volksmassa. (Het democratiseren van het onderwijs is een politieke issue, die o.m. geleid heeft tot lagere schoolgelden voor Ulo en Mulo). De schaalvergroting bij het onderwijs heeft echter zoveel aandacht en geld opgeëist, dat men de veranderingen in de etnische en sociale herkomst van de schoolbevolking over het algemeen niet heeft kunnen verdisconteren in een nieuwe pedagogisch-didactische schoolsituatie. Het onderwijs bleef in wezen gebaseerd op Nederlandse onderwijs tradities en situaties. De regering heeft in de Begroting 1969 de oprichting aangekondigd van een pedagogisch-didactisch centrum, dat zich met de studie en toepassing van nieuwe onderwijsmethoden in Suriname zal bezighouden. Een breed braakliggend probleemveld wordt daarmee onderwerp van studie, waardoor de emancipatie van de onderscheiden bevolkingsgroepen (klassen) bevorderd kan worden.

7 GEVOLGEN VOOR HET ULO OUDE STIJL

Het Ulo heeft zich in en vooral na de tweede wereldoorlog ontwikkeld van standenschool tot volksschool. In tegenstelling tot vroeger komen de kinderen voornamelijk uit niet Nederlands sprekende milieus. Het Ulo heeft dus te kampen met stromen van nieuwe leerlingen, die voor een belangrijk deel (in 1963: 42%) van Hindostaanse en Javaanse herkomst zijn en voor een ander, moeilijk te bepalen, deel uit de Creoolse volksklasse. De totale Ulo-schoolbevolking is tussen 1948—1968 gestegen van 656 tot 6561 leerlingen, dus vertienvoudigd! Wat zijn nu enige gevolgen voor het onderwijs?

DAGBOEK

Paramaribo, 18 augustus 1963, 11 uur.

Het schoolhoofd (van een openbare Ulo-school) in een enigszins neerslachtige

stemming aangetroffen. Volgens de bestaande normen moet ongeveer de helft van de ruim 200 eersteklassers blijven zitten. Dit is een onmogelijke situatie gezien het grote aantal te verwachten nieuwe leerlingen. Het schoolhoofd besluit, na overleg met de leerkrachten, de cijfers 'bij te lappen', zodat nog ruim 50 leerlingen kunnen overgaan.

Paramaribo, 1 oktober 1963, eerste schooldag, 7.45 uur.

Het schoolhoofd arriveert op het schoolerf. Onmiddellijk klampen vele, overwegend Hindostaanse, ouders hem aan voor het alsnog inschrijven van hun kinderen. Hij weigert en roept enigszins geëmotioneerd: 'ik kan geen ijzer met handen breken'. Hij wijst naar een schoolbord voor op het erf, waarop met grote letters staat: GEEN PLAATS, VOLGEBOEKT! Er zijn dertien lokalen, terwijl er minstens zeventien nodig zijn. Eén onderwijzeres heeft zich ziek gemeld en er is geen vervangster. Voorlopig vervang ik haar in klas 2A.

Paramaribo, 15 oktober 1963, 9 uur.

Na een oproep via de radio en pers melden zich ongeveer 200 kinderen om alsnog een plaats op een der openbare Ulo-scholen te verkrijgen, (een onbekend aantal is inmiddels naar de woonplaats in het district teruggekeerd en meldt zich niet). Op onze school is de oplossing van het lokalenprobleem als volgt: er komen tien eerste klassen met in totaal 381 leerlingen en vijf tweede klassen met in totaal 159 leerlingen; voor de eerste klassen zijn acht lokalen beschikbaar, zodat elke dag twee andere klassen thuisblijven, maar op zaterdag komen alle eerste klassen op school; de vijf tweede klassen houden de vrije zaterdag, zodat er voldoende ruimte is.

De, grotendeels niet geheel bevoegde, onderwijzers(essen) hanteren zeer milde normen. Zij ervaren dat vele leerlingen de, overwegend voor Nederlandse kinderen geschreven, leerboekjes moeilijk kunnen begrijpen. Zij weten dat hun leerlingen in het huiselijk milieu weinig orde, discipline en regelmaat onder vinden. Voor het huiswerk is weinig studiemogelijkheid (Cr.), tijd (Hind.) en steun (Jav.) in het leefmilieu. Er is een sfeer van onzekerheid onder de leerkrachten, omdat zij verdeeld zijn over de doeleinden van het Ulo 'dat vis noch vlees' is. Een minderheid (4) vindt de opvoeding primair 'omdat de kinderen uit een laag milieu zijn en thuis zoveel moeten missen. In die twee jaar kun je ze toch niet zoveel bijbrengen dat ze een goed baantje vinden'. Een meerderheid (12) vindt kennis primair, 'wanneer we dit kleine beetje parate kennis gaan opofferen aan de opvoeding hebben de kinderen niets.' Bovendien weten ze niet waartoe zij moeten opvoeden in deze heterogene samenleving, waar het 'Eigene' nog in de smeltketel zit.

De Groot (1967, p. 114) wijst er, in navolging van Posthumus, op dat veelal bij proefwerk of rapporten een vast percentage onvoldoendes gegeven wordt, onafhankelijk van de aard van het werk. M.a.w. het groepsresultaat dient min of meer als norm voor de cijfers. Deze zg. 'wet van Posthumus' gaat bij de Ulo-scholen niet op. Het percentage onvoldoendes wordt bewust aangepast aan de beschikbare plaatsruimte. Het peil van de abiturienten komt o.a. daardoor lager te liggen. Vroeger gaf het Ulo zijn leerlingen een adequate opleiding voor eenvoudig administratief werk. Volgens de personeelschefs van overheids- en particuliere bedrijven is dit nu niet meer het geval (interviews 1964). Vóór en vlak na de oorlog nam de overheid genoeg met het Ulo-diploma als een minimum eis voor haar ambtenaren, nu eist zij minstens een Mulo-opleiding. Het Ulo voldoet niet meer aan de verwachtingen van

zijn leerlingen, hun ouders en de werkgevers. Voor dat deel van de niet meer leerplichtige jeugd, die niet naar een andere schoolsoort wil of kan, die geen mogelijkheden ziet in de landbouw, voor wie bij de overige beroepsbevolking geen plaats is, die te jong is voor de werkverschaffing, voor die kinderen vervult het Ulo niet meer dan, wat de schrijver zou willen noemen, een 'bewaar- of crèche-functie.'

8 DE KORTE CARRIERE VAN KENNETH BIKHA (PSEUDONIEM)

DAGBOEK

Paramaribo, 7 januari 1964

Kenneth zat op het balkon van Iwan's restaurant. Hij keek me verwachtingsvol aan en vroeg: 'Is mijnheer soms een directeur, misschien heeft hij een werk voor me?' Kenneth bleek één van de 801 Ulo-abituriënten te zijn, die ik trachtte op te sporen. Ik vroeg hem zijn belevenissen na het behalen van het diploma op te schrijven. Natuurlijk tegen betaling, maar dan ook geen verzinsels en in eigen woorden (de gegevens zijn, voor zover mogelijk, thuis en op de Ulo-school gecontroleerd).

Enige gegevens over Kenneth Bikha en zijn familie gaan aan zijn verhaal vooraf. Kenneth is op 7 december 1944 te Paramaribo geboren. Op de lagere school is hij in de eerste klas blijven zitten omdat hij de juffrouw niet verstond. Ook is Kenneth blijven zitten in de eerste klas van een openbare Ulo-school. Zijn vader is machinesmeester van beroep en verdient netto Sf 5,— per dag. De ouders spreken hindi tegen de in totaal 12 kinderen. De oudste broer, onderwijzer, dwingt de kinderen Nederlands te spreken, maar zijn broers en zusjes spreken in zijn afwezigheid onderling hindi en tegen de buurvriendjes Sranan Tongo. Het Ulo-diploma heeft voor de vader geen waarde: 'kijk naar Kenneth, al vijf maanden geen baan!' Sinds twee jaar woont de familie in een huis met zes slaapkamers, eigendom van de oudste broer. Er wonen vijftien mensen. Er is geen water, gas, elektriciteit, ijskast, naaimachine of boekenkast in huis.

De korte carrière van Kenneth Bikha

(Aan taal en stijl is niets veranderd. De lezer moge bedenken dat de jongeman uit een hindi sprekend milieu afkomstig is).

ik kreeg mijn dip. ging naar het zoeken van werk. Kwam op de Kantoor van binnenlandse zaken met een kakie broek en een Bamborita hemd. de Directeur zei tegen mij, als men weet dat je een sollicitant ben jaagt men jou weg. Je moet een witte hemd desnoods een das en een mooi broek aan en je haar netjes kammen en vet zetten. Waar ik geen geld had om een broek hemd en een das te kopen ben ik in de zon gaan werken de hele dag met weinig eten en een beetje water, om geld te sparen en een broek en hemd te kopen. En met mijn nieuwe hemd en broek ging ik elke dag werk zoeken met een sollicitatie brief, dus sprak ik met de direkteur persoonlijk. Ik ging van kantoren tot kantoren. Waar ik zoveel solliciteerde, 5 mnd vond ik niets, en soms als ik thuis kwam vroeg de moeder wat heb je gevonden ik zei teleurgesteld niets Mama. En toen dacht ik alleen maar hoe ik aan geld kan komen. Zo ging ik eens naar de kapper hij vertelde over geld. Ik zei leer me knippen maar een kapper leert een ander niet gemakkelijk te knippen want dan vindt hij niet veel mensen meer. En nu beantwoord ik U vragen meneer. Waarom wil je geen Landbouwer worden. Antwoord: Mijn hand is gebroken dus heel zwaar kan ik niet werken.

2de vraag. Waarom wil je op kantoor werken. Omdat ik halve dag of hele dag aan het werk ben reken ik zeker op mijn geld en het werk is ook niet zwaar. werk dat ik thuis doe is gras snijden voor een koe dat is van mijn moeder. Mijn broer in de landbouw helpen. Terwijl ik zoveel werk en moet in de stad gaan.

Moet ik mijn zuster ook helpen. Maar als mijn ik mond open doet en ze zegt waarom zeg je ik voor je werken moet dat worden ze boos. Daarom wil ik zo graag naar Nederland gaan, dan wordt niemand boos op me. In Nederland ga ik de school bezoeken de H.B.S. En als ik van de H.B.S. met Diploma ga dan ga ik Geneesheer willen worden. En als ik Sur. aankomt ga ik zo graag de Indianen en Boslandcreolen willen verplegen. De armen verplegen en leren hoe ze hun leven voort moeten brengen. Ik wens de naam van de schepper dat na mijn dood mijn naam op de aarde voort mag blijven leven.

SOLICITATIES

Ik heb gesolliciteert te Kirpalani's. Soda fontein Torarica hotel. Pals Hotel, vervuurt hotel Esso. Bruinzeel (en zo somt Kenneth ongeveer vijftig werkgevers op!)

9 BESLUIT

Vlak na de tweede wereldoorlog zag men de technische en kapitaalhelp als de belangrijkste middelen tot de vooruitgang van de ontwikkelingslanden. Deze soort hulp heeft echter naar de mening van velen minder resultaat opgeleverd dan men verwachtte (cf. Linnemann 1964, p. 18; Ponsioen 1965, p. 529; Bhagwati 1966, p. 79).

Thans is een tendens te bespeuren het onderwijs als de belangrijkste factor in de vooruitgang van de ontwikkelingslanden te zien (Fourastié 1965, p. 114; Broekmeyer 1966, p. 76). Ook in het nationaal onderwijsplan van Suriname helt men over naar dit standpunt (N.O.P. 1965, p. 297).

Vaizey (1964, p. 201) en te onzent Albeda (1967, p. 112) stellen het voorzichtiger, terecht, want het is moeilijk na te gaan of een volk welvarend is omdat het goed onderwijs heeft, of dat een welvarend volk goed onderwijs heeft.

In ons betoog overheerst de grondgedachte dat in een ontwikkelingsland als Suriname het onderwijs een spiegeling te zien geeft van de ontwikkelingsproblematiek, welke de samenleving als geheel zo sterk beïnvloedt. Men kan daarbij stellen, dat het onderwijs 'van nature' geneigd is de veranderingen in de samenleving enigszins vertraagd te volgen. Wil men de veranderingen in het land via het onderwijs actief beïnvloeden dan moet men beschikken over een ruim institutioneel kader en belangrijke fondsen, waaraan ontwikkelingslanden nu juist zo gebrek hebben. Het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling beschikt niet over een team van onderzoekers, welke zich met research, planning en experiment kunnen bezighouden. Er bestaat sinds 1963 een bureau voor onderwijsplanning dat echter door gebrek aan middelen onderbezet is. Het is wel juist dat een actief onderwijsbeleid stimulerend op de samenleving kan inwerken, ofschoon men tevens de betrekkelijke invloed van het onderwijs moet blijven zien. Zo is het onderwijs in Suriname in zijn invloed o.m. beperkt door de snelle demografische groei en de (nog) enigszins stagnerende economie. Zo kan men via het onderwijs de integratie van de bevolkingsgroepen willen versterken (Begroting 1968), terwijl tegelijkertijd een historisch

gegroeide onderwijsstructuur de scheiding van religieuze en dus tevens etnische groeperingen dreigt te vergroten.

Een conclusie is dat in Suriname de verwevenheid van samenleving en onderwijs een intensievere en meer gecoördineerde *kwalitatieve* onderwijsplanning vereist dan thans bestaat. Dit is te meer gewenst omdat de snelle demografische groei, de toenemende democratisering en de vele nieuwe economische projecten vooral van de overheid, tot een verdere uitbreiding en differentiatie van het voortgezet onderwijs zullen leiden. De uitbouw van een *eigen*, voortdurend goed functionerend, institutioneel kader is hiervoor noodzakelijk. Suriname zou in deze een tijdelijke steun van overzee moeten ontvangen.

AANGEHAALDE LITERATUUR

- Albeda, W. Economische groei, onderwijs en beroepsbevolking. *Wending*, nr. 2 (april 1968), pp. 11—125.
- Begroting van het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling, 1966, 1968, 1969. Paramaribo.
- Bhagwati, J. *The Economics of Underdeveloped Countries* (Verona, 1966).
- Broekmeijer, M. W. J. M.: *Fiction and Truth about the Decade of Development*. ('s-Gravenhage, 1966).
- Curle, A.: *The Role of Education in Developing Countries*. (London, 1961).
- Derde Algemene Volkstelling (D.A.V.) (Paramaribo, 1964).
- Foster, P.: *Education and Social Change in Ghana* (London, 1965).
- Fourastié, J.: *Les 40.000 Heures* (Paris, 1965).
- Gegevens betreffende de kandidaten voor het Mulo-toelatingsexamen 1963 in Suriname (Paramaribo, 1963).
- Gemmink, J.: *Reproductie-patronen binnen een raciaal en cultureel heterogene bevolking* (Utrecht, 1966).
- Gouvernementsblad van Suriname, Paramaribo.
- Groot, A. D. de: *Vijven en zessen* (Groningen, 1967).
- Jonkers, E. H.: Enkele facetten van de economische ontwikkeling van Suriname. *Nieuwe West-Indische Gids*, no. 1, (april 1965), pp. 16 e.v.
- Juglall, W. E.: Het onderwijs aan nakomelingen van Brits-Indische immigranten in Suriname, in: A. G. Azimullah (red.): *Van Brits-Indisch emigrant tot burger van Suriname*, ('s-Gravenhage, 1963) pp. 83—89.
- Kool, R., *Agricultural Planning in Surinam 1950—1960* (Wageningen 1964).
- Kruijer, G. J., *Suriname en zijn burelen* (Meppel, 1968).
- Leeuwen, H. D. van, Continued Elementary Education, a Sociological Study of the Functions of the Ulo in Surinam Society, in: *Wotro-report for the Years 1964 and 1965* ('s-Gravenhage, 1966), pp. 32—36.
- Linnemann, H., *Iets over de studie van de economische problemen van de ontwikkelingslanden* (Amsterdam, 1964).
- Lier, R. A. J. van, *Samenleving in een grensgebied* ('s-Gravenhage 1949).
- Lub, G. K., Reorganisatie van het onderwijs in Suriname. *Schakels*, 1965, pp. 6—10.
- Nationaal Ontwikkelingsplan Suriname (Paramaribo 1965).
- Panday, R. M. N., De sociaal-economische betekenis van de Hindoestaanse bevolkingsgroep in Suriname, in: A. G. Azimullah (red.): *Van Brits-Indisch emigrant tot burger van Suriname*, ('s-Gravenhage 1963), pp. 39—48.
- Ponsioen, J. A. Onderwijsvraagstukken in ontwikkelingslanden. *Pedagogische Studiën*, no. 12 (december 1965), pp. 529—549.
- Speckmann, J. D., *Marriage and Kinship among the Indians in Surinam* (Assen, 1965).

- Statistiek van het onderwijs* (Paramaribo, 1957 e.v.).
Surinaams Nieuws (s-Gravenhage, 1968).
 Thomson, J. R., *Bijdrage tot de geschiedenis van het onderwijs in Suriname*. (Paramaribo, 1897).
Tweede Algemene Volkstelling (T.A.V.) 1950 (Paramaribo, 1954—1960).
 Vaizey, J., Towards a New Political Economy? in: J. Vaizey (ed.): *The Residual Factor and Economic Growth* (Paris, 1964), pp. 201—212.
Verslagen van Bestuur en Staat over Suriname (1940—1949). Paramaribo.
Verslag van het congres van taalleraren (Paramaribo, 1963).
 Veldkamp, H., *Educational Policy and Planning Netherlands*. (Paris, 1967).

ONDERWIJZERS EN ONDERWIJSPLANNING IN TUNESIE

door S. C. N. DE JONG

Tot nu toe is er door de Tunesische beoefenaars der sociale wetenschappen nog weinig onderzoek verricht naar de sociologische implicaties van de onderwijsplanning in hun land. Degenen, die met de dagelijkse uitvoering van de planning op het laagste niveau zijn belast, de onderwijzers, zijn tot nu toe voor hen nooit onderwerp van studie geweest. In dit artikel zullen enkele van de belangrijkste sociale veranderingen in het beroep van de onderwijzer — veranderingen in de recrutering, in de sociale positie en de gevolgen daarvan — in verband gebracht worden met de onderwijsplanning.¹

In 1958, twee jaar nadat Tunesië van een Frans protectoraat in een politiek onafhankelijke staat was veranderd, werd het onderwijssysteem van het land hervormd. Het jaar daarop werd begonnen met de uitvoering van een tienjarenplan voor het onderwijs om de achterstand op dit gebied in te halen. Van alle kinderen van zes tot veertien jaar bezocht toen nog slechts 38% de lagere school.

De Neo-Destour partij, onder leiding van president Bourguiba, wilde een modern Tunesië scheppen en daartoe zou aan massaonderwijs prioriteit worden gegeven. De twee belangrijkste doeleinden van de onderwijsplanning zijn de kadervorming voor de te moderniseren en tot economische ontwikkeling te brengen staat en voorts — impliciet — de uitbreiding van de tweetalige Frans-Arabische elite via uitbreiding van het moderne onderwijs. Op brede basis zouden Tunesiërs gevormd moeten worden die de waarden, normen en verwachtingen van de regerende elite zouden delen en die zich zouden afkeren van de traditionele theocentrische cultuur en van het Arabisme.² Er diende een culturele inte-

¹ Een deel van het materiaal voor deze publikatie werd verzameld tijdens een enquête in ruim honderd lagere scholen ten behoeve van een onderzoek waarin niet de onderwijzers maar de leerlingen en hun schoolprestaties centraal stonden. Het over de onderwijzers verzamelde materiaal laat daardoor slechts een beperkte analyse toe. Het onderzoek werd mogelijk gemaakt door een subsidie van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek.

² Zie: L. C. Brown, 'Tunesia', in: J. S. Coleman, (ed.), *Education and political development* (Princeton, N.Y. 1965), pp. 157-8.